

Promet

Pomen prometa

- Promet izpolnjuje tri naloge:
- Ljudem omogoča, da zadovoljujejo svoje potrebe po potrošnji različnih dobrin (drugače bi lahko kupovali le to kar je v naši bližini)
- Omogoča menjavo dobrin med podjetji
- Pogoj za kulturo in politično sožitje med ljudmi (prenos sporočil)

Prometna sredstva:

- vodna plovila (ladje)
- kopenska (cestna in tirna)
- zračna
- cevovodi (vodovod, naftovod, cevna pošta)
- kabelski vodi (telefon, rač. mreža)
- brezžični vodi (radijske frekvence)

Pošta:

- posreduje sporočila
- prenaša blago manjše teže
- posreduje denarna nakazila

Železnica prevaža:

- potnike,
- kosovno blago večjega obsega ter
- vagonске pošiljke
- sporočila

Primerjava zmogljivosti prometnih sredstev:

- poceni
- hitrost
- točnost
- varnost in
- sposobnost za množični transport

Pošta

Deluje pod nadzorom države.

1. Posredovanje poštnih pošiljk

- Pošta si je pridržala pravico do posredovanje pisnih sporočil.
- Plačilni promet
- Telekomunikacijska služba

Železnica

Vrste pošiljk

- Kosovna (npr. sod) omejuje le teža, izpolniti tovorni list
- Vagonska (odprte, zaprte, hladilniki) odvisno od vrste blaga
- Zbirna (odpošilja špediter, pošiljke gredo v isto smer, špediter jih zbere in vse na enkrat pošlje)

Kosovna pošiljka - naloži železnica, brezplačno, za dostavo poskrbi tudi železnica.

Vagonska - naloži pošiljatelj, razloži prejemnik.

Industrijski tiri – podjetje ima svoj tir, vlak pripelje do skladišča, ni prekladanja in je ceneje.

Cestni transporterji – vagon preložijo na velik tovornjak.

Obvestilo prejemniku – železnica ga obvesti, če prejemnik ne prevzame blaga, obvesti pošiljatelja, zaračuna ležarino (»kazen«, ker železnica ne more uporabljati vagona)

Kombiniran prevoz – kontejnerji se prevažajo z različnimi prevoznimi sredstvi (lažje jih preložimo)

Prednosti:

- olajšano nakladanje in razkladanje
- embalaža ni pomembna
- racionalno
- prihranimo čas
- cena
- varnost pred krajo
- preusmeritev težkega tovora

Intermodalne transportne enote:

- veliki zabojniki
- zamenljiva tovarišča
- sedlasti priklopniki

Od česa je odvisna prevoznina:

- vrste pošiljke
- načina prevoza
- vrste blaga
- razdalje
- teže blaga

Prevoznina kosovnih pošiljk

Prevoz v notranjem in mednarodnem prometu

Notranji promet:

- navadni
- ekspresni
- kurirski

Navadni prevoz (navadni vlaki, običajni prevozni rok)

Izročilni rok = odpravni (24 ur) + prevozni (24 ur za 250 km) + dopolnilni rok

Tarifa: odvisna od teže in razdalje (upoštevajo se tarifne tablice)

Ekspresni prevoz (prtljažni vagoni potniških vlakov)

Ekspresni list – za 10 kosov (en kos 50 kg)

Izročitev pošiljke eno uro pred odhodom določenega vlaka

Tarifa: odvisna od teže in razdalje.

Izročilni rok = odpravni (24 ur) + prevozni (24 ur za 400 km)

Kurirski prevoz (na vlaku skrbi za pošiljke osebje)

Tarifa: po tablicah, upošteva se še odpravnina.

Prevoznina vagoni pošiljk

Vagonske pošiljke so:

- redne
- pospešene
- rokovne
- v dogovorjenem prevozu

Rokovne pošiljke - pošiljatelj zahteva prevoz z določenim vlakom (+50 %)

Pošiljke v dogovorjenem prevozu (pošiljatelj in prevoznik se dogovorita za prevozne pogoje, cene)

Tarifa - redna ali posebna (upoštevajo se tarifne tablice)

Tovorni list

Prevozna pogodba med pošiljateljem in železnico

Tovorni list se izpolni v notranjem in zunanjem prometu.

Notranji promet: za kosovne in vagonske pošiljke se uporablja enotna listina - železniški tovorni list (ali ekspresni list).

Mednarodni promet: za kosovne in vagonske pošiljke se uporablja mednarodni tovorni list CIM (enotna listina tudi za vse vrste vagonskih pošiljk)

Tovorni list izpolniti pošiljatelj in železnica

Pravila pri izpolnjevanju tovrnega lista:

- podatki morajo biti napisani tako, da jih ni mogoče brisati
- podatki ne smejo biti popravljeni, prečrtani, prelepljeni
- popravki morajo biti podpisani oz. novi podatki napisani z besedo

Oznaka RID - prevoz nevarnih snovi.

Plačilo prevoza in drugih stroškov

Pošiljatelj od odpravi blaga ali prejemnik ob izročitvi (po dogovoru).

Možnosti:

- pošiljatelj plača prevoz (fco prevoznina)
- pošiljatelj plača prevoz in določene stroške (fco prevoznina vključno s ...)
- pošiljatelj plača prevoz in izročanje (fco vsi stroški)
- pošiljatelj plača stroške do določenega zneska

Odkupna pošiljka - železnic dostavi pošiljko prejemniku proti plačilu odkupnega zneska. Za odkupno pošiljko žel. zaračunava posebno pristojbino. To označi v tovrnem listu.

Duplikat tovrnega lista - pošiljatelj razpolaga s pošiljko po odpravi blaga, dokler ga ne prevzame prejemnik.

Odgovornost železnice

Železnica odgovarja za:

- prekoračitev izročilnega roka
- za škodo na blagu od prevzema pošiljke do izročitve (blago se lahko izgubi, delno izgubi, poškoduje).

Železnica ne odgovarja:

(mora dokazati, da ni odgovorna)

- pošiljatelj je tovor neprimerno naložil
- zaradi višje sile
- zaradi posebnih lastnosti blaga, slabega pakiranja

Železnica mora plačati odškodnino:

- Če je prekoračila izročilni rok - po zakonu o prevoznih pogodbah v žel. prometu.
- Pri poškodbah pošiljke se upošteva zmanjšana vrednost pošiljke.

Cestni promet

Prevozniki so podjetja, ki se ukvarjajo s prevozom potnikov ali blaga.

Ločimo:

- tovorni promet kot podjetniško dejavnost
- prevoze za lastne potrebe podjetja

Prevozna sredstva v cestnem prometu - različna glede na prevoz blaga.

Plačilo prevoza

Imajo okviren cenik, cene se oblikujejo glede na stanje na trgu.

Pomembno:

- razdalja
- vrednost blaga
- teža

Priračunavajo se še pribitki.

Prevozna listina: tovorni list - njegova vsebina je primerljiva z železniškim tovornim listo - tudi nevarna snov.

Mednarodni promet je poenostavljen, ker so bili sprejeti sporazumi:

- CMR - mednarodni sporazum o prevoznih pogodbah
- TIR - olajšan prehod čez mejo. Tovornjake zaplombirajo. Na meji cariniki kontrolirajo le zalivke. Tovornjake carinsko pregledajo šele v namembnem kraju.

Pomen cestnega prometa: krajše razdalje.

Prednosti cestnega prometa pred železnico:

- od vrat do vrat brez prekladanja
- manjši stroški in nevarnosti
- možno po vseh poteh - ne vezano na tirnice

Slabosti cestnega prometa v primerjav iz železnico:

- potrebne površine (veliko površine za ceste)
- izpušni plini
- hrup

- pogostost in stroški nesreč

Notranja plovba

Plovne poti:

- Naravne vodne poti
- Umetne vodne poti

V SLO nimamo nobenih.

- ✓ Tovorni promet
- ✓ Turistični nameni

Vrste plovbe:

- Vlečni prevoz – vleče za sabo tovorno ladjo
- Prevoz s potiskanjem
- Potisna naveza
- Tehnika LASH – gre za kombinacijo pomorskega in rečnega prevoza; izognemo se pretovarjanju

Vrste prometa:

Linjska plovba – ladje vozijo po voznem redu

Prosta plovba – domenjeno posebej

Prevozne listine v notranji plovbi:

- rečni prevozni list (prevozna pogodba)
- nakladnica (potrjuje samo sprejem blaga):
  - ✓ imetniški papir
  - ✓ orderski papir (indosament)
  - ✓ tradicijski papir (izročitev listine = izročitev blaga)

Tarife v notranji plovbi:

Upoštevajo težo, prevozno pot, vrednost blaga, hitrost prevoza

Tarife so: redne in izjemne (dodajamo pribitke).

Gospodarski pomen notranje plovbe

+ nizki prevozni stroški

- počasen prevoz, odvisen od vremenskih vplivov

Pomorska plovba

Potniške in tovarne ladje (tankreji, kontejnerske ladje, ladje roll on – off, matične ladje)

Pristaniške naprave (ceste, terminali, rampe in mostički)

Prevozi v pomorski plovbi

- linijska plovba
- prosta plovba

Pogodba o prevozu blaga

Ladjarska pogodba (čarter) – določijo se stroški, čarterska pristojbina, čas in oblika plačila.

Pogodba o prevozu kosovnega blaga (konosament, nakladnica, pomorski prevozni list)

Ladjar potrdi sprejem blaga za prevoz in se zaveže, da bo blago izročil prejemniku v namembnem kraju)

Nakladnica je prevzemna listina. Nakladnica – prevzeto za prevoz, nakladnica – vkrcano na ladjo.

Tarife v pomorski plovbi

- upoštevajo težo, prevozno pot, vrednost blaga.
- prosta plovba – cene se oblikujejo na trgu
- linijska plovba – vnaprej določene obvezne cene.
- pri kombiniranih prevozi veljajo tarife, določene za celoten prevoz. tarife so direktne za celoten prevoz velja ena prevozna listina.

Gospodarski pomen pomorske plovbe

- + poceni prevoz razsutega tovora na velikih razdaljah.
- Pomorski promet ima lahko negativne vplive na okolje.

Prevozniki v zračnem prometu

Prevozna sredstva: potniška in tovorna letala. STOL letala.

Letališča, letalski prevozniki, letališka podjetja (visoke naložbe, visoki fiksni stroški)

Vrste letalskega prevoza:

Linijske in čarterski prevozi.

Mednarodna združenja v zračnem prometu:

IATA (zveza nacionalnih letalskih družb)

Namen: poenostavitev in poenotenje mednarodnega zračnega prometa – dogovarjanje o cenah

ICAO (organizacija OZN)

Namen: tehnične izboljšave civilnega letalskega prometa, povečanje varnosti, izključitev konkurence.

Tarife v zračnem tovornem prometu

- Splošne blagovne – podlaga za druge tarife. Upoštevajo težo, razdaljo.
- Razredne – za določene vrste blaga s pribitki oz. odbitki
- Specifične – za določene vrste blaga na določenih razdaljah
- Kontejnerske – pri uporabi kontejnerjev (nižje tarife, ne glede na težo)

Gospodarski pomen zračnega prometa

+

- hitrost
- pazljiv prevoz brez prekladanja
- primerna oblika prevoza za blago visoke vrednosti, hitro pokvarljivo blago

-

- premajhna izkoriščenost
- ogrožanje okolja (hrup)

! letalski tovorni list